

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"י ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 666

מסכת תמורה י"א-י"ז

בס"ד, ג' אדר תשע"ב

השבוע בגליון

- ◆ הצלת סידורים בשבת מפני השריפה
- ◆ להיכן יביט המתפלל?
- ◆ מעמד הר סיני - אחת ולתמיד
- ◆ שתי תשובות שונות לאותה בקשה

- ◆ תמורה - הקדשה בעל כורחו של בעל הבהמה
- ◆ סיבת איסור כתיבת תורה שבעל פה
- ◆ מסירת התורה באופן מדויק
- ◆ גלגולה של מחלוקת הלכתית

דבר העורך

סיפורה של סובאר

הוא החנה ביימונית את מכונת הסובאר הישנה בין שתי עגלות אשפה, ובעודו נאבק בידית החורקת, שמייאנה לסגור את שמשות הזכוכית הרובצת על שיניה יותר משני עשורים, בהה במכונת מהודרת שחלפה מעדנות על פניו, ובלבו גמלה ההחלטה. הגיע הזמן. זה לו עשרים וארבע שנים שהוא עמל בפרך כדי לבסס את מעמדו הכלכלי. הוא לא בחל בכל הילה מלאכה. רבים עדיין זוכרים כיצד באישון ליל היה שוטף בחריצות חדרי מדרגות, בעוד כובע רחב שוליים מסתיר את פניו. בעזרת קשרים שיצר בעבודתו זו, הוא שידרג את מקצועו והחל לעסוק בתיקונים כלים. פה דלת, שם חלון, כיוור סתום וחרסינה שבורה, ותוך מספר שנים הוא מצא את עצמו מעסיק שני פועלים גברתנים, גיבירל וחליל, שעמלו עמו מבוקר עד ליל.

מרפסות סוכה רבות נזקפות על שמו, ומאות מטבחים עברו תחת ידי הזהב שלו. במהלך השנים הוא החליף את דירת השיכון שבה התגורר, בדירה רחבת ידיים. רעייתו ריהטה את הבית בטוב טעם, והוא, עם גיבירל וחליל, העמידו בו מטבח לתפארת. בית למופת.

לא היה לו במה להתבייש. עסק גדול, בית מפואר, משפחה למופת, ממון בשפע, בריאות איתנה, וחסד ה' מעולם ועד עולם.

עם השנים הצטבר סכום כסף הגון בחשבון הבנק שלו, כזה אשר ניתן היה לכנותו "בסיס כלכלי איתן". חלומו הישן התגשם.

הוא החליק בידו המיובלת על הגה הפלסטיק הסדוק, ליטף את מוט ההילוכים שאיבד את ראשו כתוצאה מחבטה אדירה של כיוור כבד, סקר את המושבים הבלויים במבט אוהב, וידע כי לא עוד. הגיע הזמן.

דף יא/ב רגלה של זו עולה

תמורה - הקדשה בעל כורחו של בעל הבהמה

עדיין שואלים אנו, תמורה מהי.

עסקנו בהגדרת איסור התמורה, במאמר הבא נתמקד באופן חלות התמורה.

אדם כי הקדיש קרבן, אינו רשאי להמירו בקרבן אחר; והיה אם הפר את ציווי התורה, "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש לא יגאל" - שניהם קדושים, הן הקרבן הראשון והן תמורתו. יהודי זה, איפוא, הקדיש שני קרבנות, את הראשון בדרך רגילה, ואת השני על ידי התמורה אשר הועילה בחציה בלבד, שהרי התמורה הפכה לקרבן אך הקדושה לא סרה מעם הראשון, כחפצו של הממיר.

במשנה (י/א) נחלקו התנאים, אם דין "פשטה" הנוהג בהקדשת קרבן, נוהג גם בתמורה. אדם האומר "רגלה של זו עולה", הרי כל הבהמה קרבן עולה, כנדרש בגמרא מן הפסוק, שהקדושה מתפשטת בכל הבהמה. על דין זה לא נחלקו תנאים אלו (עיין רש"י י"ב ד"ה "אי ר' יהודה"). ואילו לגבי תמורה, נחלקו התנאים אם האומר "רגלה של זו תמורה תחת קרבן זה", התמורה חלה.

עלינו להסיק, כי לדעת תנא קמא הסובר שהתמורה אינה חלה, קיים הבדל יסודי בין אדם המקדיש בהמה בדרך רגילה, לבין אדם המקדיש בהמה על ידי תמורה, שאם אין חילוק ביניהם, הלמאי המקדיש רגל של בהמה "פשטה קדושה בכולה", ואילו העושה רגלה של בהמה תמורה, אינו מקדש בכך את רגלה וממילא מפשט בכולה את הקדושה.

הבה נסכיח להסברו הנפלא של הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד זצ"ל, על ההבדל ביניהם.

מאחר שאנו מבקשים שרגל בהמה שהומרה תגרום לכך שכל הבהמה תהיה קדושה מדין "פשטה", עלינו לברר מהו "פשטה", באיזה אופן הקדושה מתפשטת, ואחר כך מוטל עלינו לבדוק, כיצד חלה קדושת בהמה מומרת.

ובכן, "פשטה" מהו. ניתן להבין, כי הקדושה נתפסת ברגל, ואחר כך, כך גזרה חכמתו יתברך, הקדושה מתפשטת לכל הבהמה. אפשר גם להבין שהתורה חידשה, שכאשר אדם מקדיש את רגלה של בהמתו, יש להתייחס לכך כאל מעשה הקדשה מושלם של כל הבהמה. [ביתר ביאור, שני הצדדים הם, אם הקדושה מתפשטת לבד לאחר שנתפסה ברגל, או שבעל הבהמה בעצמו הוא שמקדש את כל הבהמה, שכך אמרה תורה, שהמקדיש רגל, למעשה הוא מקדיש את כל הבהמה]. רבי אלחנן מוכיח (מקידושין

צעילוי נשמת

הר"ר **שמואל יצחק הלוי גרוס** ז"ל
ב"ר שלום ז"ל
נלב"ע ה' באדר ב' תשס"ג
תנצב"ה
הנוצח ע"י בנו יחידינו
ר' שלום יקותיאל יהודה גרוס שיחי'

צעילוי נשמת

הר"ר **שמואל זינביל פרושינובסקי** ז"ל
ב"ר דוד ז"ל נלב"ע ח' באדר תשמ"ב
וזוגתו מרת **חיה ציפורה** ע"ה
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ל' באדר א' תשכ"ה
תנצב"ה
הנוצח ע"י משפ' פרי - ניו ג'רסי
ומשפ' רשף - גבעתיים

צעילוי נשמת

הר"ר **בנימין בן דוד** ז"ל
ב"ר יעקב ובת שבע ז"ל
נלב"ע ב' באדר תש"א
תנצב"ה
הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרון וינברג** ז"ל ב"ר גרשון ז"ל נלב"ע ז' באדר ב' תשל"ג
והר"ר **דוד זאב וולקן** ז"ל ב"ר דב צבי ז"ל נלב"ע ז' באדר תשס"ו **תנצב"ה**
הנוצח ע"י יחידינו הר"ר **מנחם וינברג** שיחי' - בני ברק

א/ז) כי הצד השני הוא הנכון, שגזירת הכתוב היא, שמעשה הקדשת רגל הבהמה הוא המעשה המקדיש את כל הבהמה.

כעת, נעבור לדין תמורה. קיים הבדל יסודי בין הקדשת בהמה בדרך רגילה, לבין הקדשת בהמה באמצעות תמורה. המקדיש בהמה, הוא עצמו מחיל עליה קדושה, שהבהמה שלו היא, ובכוחו להקדישה. ואילו קדושה החלה על ידי מעשה תמורה חלה בעל כורחו של הממיר, שזה אינו חפץ בקדושה, אלא אם כן היא תמלא את מבוקשו - תסיר את הקדושה מעם הקרבן הראשון, ואם לאו, אין הוא רוצה שהבהמה השניה תתקדש, אלא שהתורה גזרה, כי המבקש להמיר קדושה מבהמה לבהמה, "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". הוא, איפוא, לא הקדיש את בהמתו השניה כלל, התורה היא אשר הקדשתה בעל כורחו.

מעתה, מה לנו להקיש ולהשוות בין דין התפשטות הקדושה בבהמה שרגלה הוקדשה על ידי בעליה, לבין הממיר את רגלה של בהמתו. תורה חידשה, כי כאשר אדם מקדיש את רגלה של בהמתו, יש להתייחס לכך כאל מעשה הקדשה מושלם של כל הבהמה. ואילו ממיר זה, הרי אינו רוצה להקדיש את רגל בהמתו אם ההמרה לא תחול באופן מושלם, אדרבה, הוא מתנגד לכך, הוא מצידו, מעולם לא הקדיש אפילו את פרסתה של בהמתו, אם מבוקשו לא ימולא. הניתן כעת להקיש בין מקדיש לבין ממיר, ולשאל מדוע ההלכות החלות על מקדיש, אינן חלות על ממיר? [אם דין "פשטה" היה פועל על ידי התפשטות הקדושה, גם בממיר הדין היה נותן כן, כי דין "פשטה" מלמדנו שבכחה של קדושה להתפשט - ועל דרך זו עיי"ש שביאר באופן אחר. אך לאחר שדין "פשטה" הוא ייחודי למבצע מעשה הקדשה, אין ללמוד ממנו]. ("קובץ שיעורים", חלק ב', הערות על מסכת חולין אות ל').

דף יד/ב דברים שעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב

סיבת איסור כתיבת תורה שבעל פה

דברי הגמרא, "דברים שבעל פה אי אתה רשאי לכותבם", מוכרים למי שלמד על איסור זה גם במסכת גיטין (א/ס). תורה שבעל פה היא כל דבר תורה שלא נכלל בחמישה חומשי תורה, החל בהלכות שנמסרו למשה בסיני, או הלכות, דינים ואיסורים שנדרשו אחר כך מן הפסוקים על ידי חכמים.

שני חלקים באיסור כתיבת תורה שבעל פה: חכמינו ז"ל הדגישו, כי איסור כתיבת תורה שבעל פה מורכב משני חלקים, כתיבת דברי תורה, ולימוד תורה מתוך הכתב - "כותבי הלכות כשורפי תורה והלמד מהם אינו נוטל שכר". אכן, מציין "אבני נזר" זצ"ל (ש"ת י"ד סימן שע"ו אות י"ד), "חז"ל דרשו בשתי נוסחאות שונות את איסור כתיבת תורה שבעל פה. בגמרא נאמר "הדברים האלה... דברים שעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב". ואילו רבי ישמעאל דרש איסור זה בנוסח הבא: כתוב לך את הדברים האלה - אלה אתה כותב, אבל אין אתה כותב הלכות". כתיבת תורה שבעל פה - "אין אתה כותב הלכות". לימוד תורה שבעל פה מתוך הכתב - "אי אתה רשאי לאומרן בכתב". אכן, בדורות הראשונים, דברי התורה עברו מרב לתלמידיו, אשר שינו את הדברים עד אשר היו שגורים על לשונם, ובבוא עיתם לימדו הם את תלמידיהם. עם ירידת הדורות, נאלצו להעלות את תורה שבעל פה על הכתב, לאחר שנוכחו לדעת, כי התורה עלולה להשתכח.

הרמב"ם (בהקדמה ליד החזקה) כותב, כי איסור כתיבת תורה שבעל פה, אינו כולל איסור על הלומד לסכם לעצמו את התורה שלמד: "רבינו הקדוש חיבר המשנה. ומימות משה רבינו ועד רבינו הקדוש לא חיברו חבור שמלמדין אותו ברבים בתורה שבעל פה. אלא בכל דור ודור ראש בית דין או נביא שהיה באותו הדור כותב לעצמו זכרון השמועות ששמע מרבותיו והוא מלמד על פה ברבים. וכן כל אחד ואחד כותב לעצמו כפי כחו מביאור התורה ומהלכותיה כמו ששמע. ומדברים שנתיחדשו בכל דור ודור בדינים שלא למדום מפי השמועה אלא במדה משלש עשרה מדות והסכימו עליהם בית דין הגדול. וכן היה הדבר תמיד עד רבינו הקדוש והוא קיבץ כל השמועות וכל הדינים וכל הביאורים והפירושים ששמעו ממה רבינו ושלמדו בית דין שבכל דור ודור בכל התורה כולה וחיבר מהכל ספר המשנה".

האחרונים נחלקו בכוונת דברי הרמב"ם. הנצי"ב ("העמק דבר" דברים ל"ד) מבאר, כי לדעת הרמב"ם אין כל איסור על הלומד לכתוב את שלמד, חידש והבין, וכך הוא גם מקיים את מצוות תלמוד תורה, שהדברים מתבהרים בנפשו ומתבארים לו. לא נאמר האיסור אלא ללמד תורה וללמוד תורה מתוך הכתב. ואילו החיד"א ("פתח עיניים" בבא מציעא לג/א) טוען ומוכיח, כי איסור כתיבת תורה שבעל פה כולל גם כתיבת עצמית, ואין כוונת הרמב"ם להתיר כתיבה בהירה המובנת לכל אדם שיעיין בכתבים, אלא כתיבה תמציתית אשר בעתיד תעורר את זכרונו של הלומד שבשעה שיעיין בראשי הפרקים הללו יזכור את אשר למד בעבר. הוא מדייק זאת גם מלשון הרמב"ם אשר כתב, "כותב לעצמו זכרון השמועות" [ועיין שבת ו/ב, בבא מציעא צב/א ועוד, ובפירוש רש"י שם משמע כדעת החיד"א, שרק מחשש שכחה כתב לעצמו, עיי"ש].

מכאן ואילך נעמוד על טעמו של האיסור לכתוב תורה שבעל פה.

הוא נותר על מושבו, דואה בדמיונו על כנפי העתיד. הוא חזה את מכוניתו העתידית, צבועה בצבע מטאלי כסוף, מתגים דיגיטליים עומדים לפקודתו בכל רגע, וחלונות חשמליים מובן. הנה, הוא נוהג במכונית המחליקה חרש וסופגת אל קרביה את מהמורות הכביש, ומחנה אותה בחניון מיוחד שג'יבריל וחללי יתקינו עבורו. או אז, הוא ייצא מן הרכב, ילחץ מעדנות על השלט, ובתגובה יעפילו זוגיות כהות מתוך הדלתות הכבדות ויכסו את חללי מכוניתו המהודרת. זמזום חרישי, שילוה בהבהוב זריז של כל פנסי המכונית, יסמן כי הפעולה הסתיימה בהצלחה.

צפצוף מטריד הקיצו באחת מדמיונותיו, להוותו הבחין, כי בטעות לחץ על הצופר של מכוניתו, כאילו היה זה השלט.

מעולם, הוא לא ביצע צעד משמעותי מבלי שהתייעץ על כך עם רעייתו הנאמנה. בעיניים בורקות תיאר בפניה את מכונית חלומותיו. תוכה כברה. נוצצת בחץ ונעימה בפנים. שלוש שנות אחריות בלא צורך לרכון מפעם לפעם על מכסה המנוע בניסיון נואש לשכנעו להתעורר לחיים. אח... הוא התרווח אחרונית על כורסתו, הביט בעשר אצבעותיו המחורצות שיגעו כה רבות. הגיע הזמן. **והיא**, להתפתעת, סירבה. אינה מוכנה. "בשום אופן". לא יעלה על הדעת. "לא בא בחשבון".

כן, היא מבינה את הצורך ברכישת מכונית חדשה, יעילה וטובה, אבל מכונית מפוארת ומשוכללת, מושא חלומותיו של בעלה, אין היא מוכנה לרכוש. הוא בשלו והיא בשלה. ולכסוף נמנו וגמרו בנייהם להציע את טענותיהם בפני אחד מגדולי התורה, אשר ישמע את דבריהם ויכריע כדת מה לעשות. **הפליגו** השניים במכונית הסובארו החבוטה, ותוך זמן קצר מצאו את עצמם בביתו של תלמיד חכם מופלג, אשר רבים משחרים לפתחו לקבל עצה ותושייה, ברכה והצלחה.

הנה, נפתחה דלת חדרו של הרב, וזוג אפוף יגון פילס את דרכו החוצה בראש שפוף. "הבא בתור" הכריז מי שהכריז, ומיודעינו פסעו אל החדר פנימה. הוא לחץ את ידי הרב בהתרגשות, התיישב, ופלט את אשר על לבו. - "כבוד הרב", אמר, תוך שהוא שוקל היטב את מילותיו, "יש לי ברוך ה' עסק גדול, ממון בשפע ו... - **כן**, כן", עודדו הרב, לכשחש מיודענו נבוך המעא, "המשך, המשך".

- "ובכן, יש לי גם בית יפה ומפואר..." **שוב נתקעו** מילותיו. עיניו נתקלו בקירות ביתו הישנים של הרב, בעמודוני המתכת שעוד זכו לראות את זקנו של הרב הישן שחור כפחם. במשך השנים של החוגה, בכסאות העץ שדמו למדפים בחנות מכולת. והוא, "מפואר" ייפה..."

- "המשך, המשך".
- "ובכן, אני רוצה לרכוש מכונית יקרה". וכשעיניו מושפלות המשך, "מפוארת ומשוכללת חלף מכונית החבוטה".

- "שיהיה לך לבריאות", חיך הרב, "ותסע בדרכים טובות".
הרב כבר שיקע את עיניו בגמרא שלפניו, אשר בה הוא מעיין בזמן הפנוי שבין יציאת המבקשים את עצתו וכניסת הבאים אחריהם, אך הוא הבחין, כי היושבים לפניו אינם זעים ואינם נעים.

- "המשך המשך".
- "ובכן, רעיית שתחיה מתנגדת לכך."
- "מדוע?"
- אני מפחדת מעין הרע. מאנשים שעלולים לקנא בנו בגין הצלחתנו הכלכלית.

- "עני הרע???"
- "מאד מפחדת".
הרב הסיר את משקפיו, התקרב למיודענו החושש מעין הרע, הביט לתוך עיניו ושאל: "סיימת את הש"ס?"
- "מה?"

- "אני יכול לבחון אותך על הש"ס?"
הוא פער את עיניו בתמהון, לכשייצא החוצה, החליט, יבדוק אם לא טעה בכתובת. -"לא! לא סיימתי את הש"ס. אבל מה בקשר ל..."
- "שמא תרשה לי לבחון אותך על סדר אחד, סדר נזיקין, או סדר נשים, איזה מהם שתבחר?"

מסירת התורה באופן מדויק: הר"ן (מגילה יד/א בדפי הרי"ף) והריטב"א (גיטין שם) מבארים, כי מאחר שהתורה שבעל פה היא הפירוש, הביאור וההסבר לתורה שבכתב, לפיכך, נצטוונו שלא לכותבה, כדי שהעברתה מדור לדור תבצע על ידי לימוד התלמיד מן הרב. שהלומד מן הספר עלול לטעות בהבנת הדברים, אך כאשר הרב מלמד את תלמידו, הוא מבחין אם הלה הבין את דבריו, והתלמיד גם שואל ומקשה, עד שהוא עומד על טיבם של ההלכות. וכך כתב הנשר הגדול ("מורה נבוכים" חלק א' פרק ע"א): "רוב הדעות והשתרגם וספקות נופלות בלשון המחובר בספר, ושגגה תתחבר לו, ותתחדש המחלוקת בין האנשים".

גלגולה של מחלוקת הלכתית: הסמ"ע (בהקדמה לחו"מ) מוסיף ומחדד את הדברים, כי "הדבר הנכתב שלפנינו ישתנו בו בפירושים שעליו", והוא מביא דוגמא מרתקת לדבר, מהלכה פשוטה, לכאורה. במסכת סוכה (כט/ב) נאמר, כי יש לנענע את הלולב על ידי הולכה והבאה, העלאה והורדה. בירושלמי כבר נאמר, כי בכל אחת מארבע הפעולות הללו, יש צורך בשלשה נענועים. בפירוש דברי הירושלמי נחלקו הרי"ף, גיא"ת, והרי"ף. בפירוש דברי הרי"ף, נחלקו הרא"ש, הרמב"ם והרמב"ן, כל אחד מהם מפרש את הרי"ף באופן אחר, וגם בפירוש דבריהם עדיין נחלקו הרי"א מפראג, מוהר"ם ומהרש"ל. הסמ"ע מוסיף וכותב, כי זו דוגמא למחלוקת שהתעוררה על הלכה קלה, ומכאן ניתן לשער את גודל המבוכה בגופי תורה חמורים ובהלכות סבוכות. לו הדברים היו נמסרים מרב לתלמידו בעל פה, אומר הסמ"ע, הרב היה מסביר את כוונתו באופן מדויק, כך שמעולם לא היו עולים ספקות בדבר.

"הדבר הנכתב לא יסארו ציורו בנפש": הסמ"ע (שם) מוסיף על טעמים אלו, כי "כתבו הקדמונים, שאילו הדברים כתובים, הרי שסומכים על הכתוב, ולא עמלים בה כל כך בעיון. מה שאין כן כשלומד בעל פה, צריך לתת דעתו ולבו, ולהגות תמיד בדברים שלא ישכחו". דברים דומים כתב המבי"ט (בהקדמה), "שהדבר הנכתב לא יסארו ציורו בנפש, כדבר שלא נכתב, כיון שאינו נכתב, נותן לבו יותר לזכרו, שהרי יודע שאם ישכחנו לא ישוב אלי, מה שאין כן הדבר הנכתב".

דף יד/ב דברים שעל פה אי אתה רשאי לאומרו בכתב

סידור התפילה הראשון

במאמר הקודם הרחבנו באיסור כתיבת תורה שבעל פה. אחד הספרים הנפוצים ביותר בקרב האומה היהודית, הוא סידור התפילה, אשר הינו 'ניק', מאות בשנים בלבד, משום איסור כתיבת תורה שבעל פה.

הצלת סידורים בשבת מפני השריפה: בתקופת חכמי התלמוד לא היו סידורים. על כך אין עוררין. גמרא מפורשת היא (שבת קט/ב), כי בשבת אין להציל סידור מן השריפה, שכן, מלכתחילה אסור היה לכותבו, כנאמר בגמרא, שתורה שבעל פה אסור להעלות על גבי הכתב (מדרכי שבת סימן שצ"ו בשם ר"י), ואף התפילות הם "תורה שבעל פה" שאסור לכותבם (עין שו"ת "אגרות משה" יו"ד חלק ב' סימן קל"ה).

העדר סידורי התפילה, היווה בסיס למנהגים רבים ולהלכות שונות.

בזמן חז"ל, שליח הציבור היה מוציא את הקהל ידי חובת תפילה, מפני שרבים מן המתפללים לא ידעו את התפילה על פה, וגם הוא בעצמו היה צריך 'להסדיר' את תפילתו לפני שניגש לעמוד (ראש השנה לד/ב), מפני שלא עמד לפניו סידור בשעת התפילה ("שיבולי הלקט" סימן י"ב).

להיכן יביט המתפלל? בגמרא, בפוסקים ובספרי ההלכה, קיים נידון רחב להיכן יביט המתפלל בשעת התפילה. האם יגביה את עיניו, ישפילם, יעצמם, או יכסם בטליתו במשך כל התפילה (עין יבמות קה/ב, ספר חסידים, סוף סימן יח, רמב"ם הלכות תפילה פרק ה' הלכה ד', "שולחן ערוך" סימן צ"ה סעיף ב' ו"כנסת הגדולה" שם בשם זוהר, ספר חסידים תתשפ"ג). אפשרות אחת, פשוטה להפליא, אינה עולה בפיאם; יביט נא המתפלל בסידור! לפי שזה לא היה בנמצא.

התופעה שלה אנו עדים כיום, שהסידור נפוץ בכל אתר ובכל מקום, לא החלה ביום אחד. בימי הגאונים החלו להעלות על הכתב פיוטים נדירים שהתקשו לזכורם (עין "הסידור בהשתלשלותו" עמוד ז' בשם רב יהודאי גאון). לאחר מכן נכתבו סידוריהם של רב עמרם גאון ורב סעדיה גאון, אך רב סעדיה גאון מדגיש בהקדמתו לסידורו, "שאיני כותב את החיבור הזה לראיה, כי אם ללימוד ולהבנה (מהדורת ירושלים תש"א עמוד י"ב). מטרת הסידור היתה כדי למנוע בלבול ולשרש מסדר התפילה קטעים שהשתרבבו אליה על ידי המון העם, אך הסידור לא נועד כדי לשמש כספר תפילה בשעת התפילה. מאות שנים לאחר מכן, עדיין לא הפך הסידור להיות נפוץ. כך אנו יכולים ללמוד מבעלי התוספות התמהים, כיצד נוהגים לומר את סדר התפילה בעל פה, הרי בגמרא מבואר, שדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה - "היכי קאמרינן מזמורים על פה [פסוקי דזמרה] - היכי קרינן ויושע וקריאת שמע". ואילו בעל "תרומת הדשן" (סימן י"ז) נשאל, אם מותר להחזיק סידור בשעת התפילה, "בראש השנה וביום הכיפורים, שאז רוב בני אדם אין מתפללים מבחוץ" ... (עין "שולחן ערוך" או"ח סימן צ"ו סעיף ב').

"לא! לא סיימתי סדר כל שהוא. אבל מה בקשר ל..."
 -אולי אוכל לבחון את ידיעותיך במסכת מסויימת השגורה על פיך?
 -לא, כבוד הרב. איני יודע מסכת שלמה על בוריה, אבל מה בקשר ל...
 -חביבי, אוכל לבחון את ידיעותיך בפרק אחד מתוך מסכת כל שהיא שתבחר בה?
 -גם זאת לא. השיב במבוכה, אך אופיו הנחרץ לא הרפה, "כבוד הרב, מה בקשר למכונת?"
 -כן, הגענו למכונת. לדעתי, רעיייתך אינה צריכה לחשוש שמא מאן דהוא יטיל כך עין הרע. את הש"ס לא סיימת. סדר שלם בתלמוד אינך יודע. מסכת אחת אינה שגורה על פיך, ואף לא פרק בודד אחד אינו בידך? מי אם כן יקנא כך???"
 בני הזוג נאלמו דום. הם קלטו. ללא אומר ודברים נפרד בעל הסובארו מהרב, והם יצאו את החדר. **כעבור חודש ימים**, שבו בני הזוג אל הרב, שקיבלם במאור פנים בעודם נרגשים עד עמקי נשמתם. -כן."

"כבוד הרב. באתי להבחן על פרק "אלו מציאות..." אותה שעה, לא היה אדם מאושר בעולם מבעל הסובארו. שעה ארוכה הוא ישב לפני הרב והרצה לפניו דף אחר דף מן הפרק עליו שקד חודש ימים. גיבריל וחליל שמו לב כי מעסיקם טרוד בדבר דחוף ביותר. בכל רגע פנו היה מתיישב על ארגז הכלים, מוציא ספר מנרתיקו ושוקע בהאותיות הצפופות. הוא הבין היטב את המסר. היום הוא כבר יודע אל מה צריך אדם לשים את לבו, ובעצמו הוא הולך ומפיץ סיפור זה ברבים, למען ילמדו האנשים ויוסיפו לקח.

"אנו חיים בעולם הזה" הוא אומר. נכון. אין ניתן להתעלם מכך. אולם, יהודי פקח מפריד העיקר לטפל, בין האמת לדמיון, בין התוכן לקליפה ובין המהות למראה עיניים. התורה היא העיקר, ואלהי נשואות כל העיניים. ללימודה ולקיומה מופנים כל המאומים, מאז ועד היום, ועד סוף כל הדורות. כל השאר, כן, אפשר, בסדר, ניתן, זה אנושי, רק לא לשכוח מה הוא העיקר".

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף טז/א אם בוך תברכני בתורה והרבית את גבולי בתלמידים
ענותנותו של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל
 בהקדמת שו"ת רבי עקיבא איגר, מצטטים בניו את מכתבו אליהם בו הוא כותב אודות עריכת הספר: "... עוד אבקשך בני שיחי, הלא תראה רבים מהשואלים אשר תדע כי למדו בישיבתי... אל תכנה את מי מהם בשם תלמיד... כי מעודי לא קראתי לאדם תלמיד, כי אמרתי מי יודע מי למד יותר ממני..."

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרן גדליה הופמן** ז"ל
 ב"ר חיים יהודה ז"ל נלב"ע ד' באדר תשכ"ה
תנצב"ה

הונצח ע"י חתנו ובתו ידידינו
 הר"ר **ישראל פרנס** ומשפ' שיחיו - פ"ת

לעילוי נשמת

הר"ר **יהודה אריה מרגלית** ז"ל
 נלב"ע ד' באדר תרפ"ו
 ומרת **מרים מרגלית** ע"ה
תנצב"ה

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

הראשונים מבארים, כי ההיתר לכתיבת סידורי התפילה, מתבסס על ההיתר האמור בגמרא, שרבי יוחנן וריש לקיש עיינו בספר משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך", לאחר שנוצר חשש כי התורה תשתכח מעם ישראל. לפיכך, כותבים הראשונים, מעתה ואילך, מצילים סידורי תפילה בשבת, שהרי נכתבו בהיתר ודברי קודש המה (ראה בעל המאור שבת, דף מב/ב מדפי הרי"ף, מרדכי שבת סימן שצ"ו, וברא"ש שבת פרק ט"ז סימן א' וראה עוד בספר "שרשי מנהג אשכנז" חלק ג עמוד 237).

מעניין מאד לגלות את שיטת רבינו אפרים (עיין תניא רבתי, סימן ג' באריכות), כי היתר כתיבת סידור התפילה נועד לחזרות וללימוד נוסח התפילה, אך לא הותר להתפלל מתוך הסידור עצמו בשעת התפילה. אך הראשונים דחו את דבריו ואף כתבו, "מצווה מן המובחר הוא להתפלל בספר, כי תפלל תפילתו ויכוון את ליבו יותר". כמו כן הפוסקים מספרים, כי האריז"ל היה מתפלל מתוך סידור "כדי שיכוון מאד" (עיין "משנה ברורה" סימן צ"ג ס"ק ב.).

דף טז/א שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעמד הר סיני - אחת ולתמיד

במספר מקומות מבואר בגמרא, כי דורשים מן הפסוק (ויקרא כז/לד) "אלה המצוות והחוקים" - "שאינן נביא רשאי לחדש", וכדברי הגמרא (מגילה יד/א), "ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה". כאשר מרדכי ואסתר הורו על ימי הפורים, היו הנביאים מצטערין על הדבר הזה, אמרו כתיב אלה המצוות אשר ציוה ה' את משה, אלה המצוות שנצטוונו מפי משה - כך אמר לנו משה, אין נביא אחר עתיד לחדש לכם דבר מעתה, ומרדכי ואסתר מבקשים לחדש לנו דבר. לא זזו משם... עד שהאיר הקב"ה את עיניהם", והם מצאו בתורה אסמכתאות לקביעת יום הפורים (ירושלמי מגילה פ"א).

איסור כל תוסף: רבים עמדו על מקור איסור זה, ביניהם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, אשר בימי עלומיו כתב שתי תשובות ארוכות מאד בנושא, בהן הוא דן בסברה שהועלתה על ידי תלמיד חכם, כי האיסור "שאינן נביא רשאי לחדש" הוא מגדרי איסור "כל תוסף", שאין להוסיף מאומה על מצוות התורה. מעתה, כאשר נביא מופיע בפנינו ואומר, כי הקב"ה אמר לו להוסיף מצווה, אין מאמינים לו, לפי שאיסור הוא מן התורה להוסיף על מצוותיה, ובוודאי הקב"ה לא אמר לו מאומה. ברם, אומר בעל "אגרות משה", כאשר נלמד את הגמרא, ניווכח, כי הסבר זה אינו נכון. בגמרא מסופר, כי "שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה, אמרו לו ליהושע שאל, אמר להם לא בשמים היא. אמרו לו לשמואל שאל, אמר להם אלה המצוות - שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה". כלום יהושע בן נון או שמואל הנביא היו מוסיפים על מצוות התורה, אם בסיס האיסור של הנביא לחדש נעוץ באיסור 'כל תוסף', הרי הלכות אלו אינן מתחדשות כעת, אלא הן ניתנו למשה ונשתכחו והנביא חושף אותן, הוא אינו יוצר אותן.

לאחר מעמד הר סיני, הקב"ה אינו מלמד תורה: הגר"מ פיינשטיין זצ"ל מסיק בעקבות האמור בגמרא, כי בפסוק "אלה המצוות" נאמר לנו, כי מעמד מתן תורה לישראל בהר סיני היה הפעם האחרונה שהקב"ה לימד אותנו תורה. אלה המצוות - זאת הפעם ישראל לומדים תורה מפיו של הקב"ה ותו לא. לפיכך, גם כאשר נשתכחו הלכות והנביא מבקש ללומדן מחדש משמים, הדבר לא יתאפשר בידו, משום ששוב אין ישראל לומדים תורה משמים. לא בשמים היא (ש"ת "אגרות משה" או"ח חלק א' סימן י"ד, ועיי"ש שנתקשה בדברי הרמב"ן עה"ת דברים ד/ב).

הגר"י מבריסק זצ"ל, למד את הגמרא באופן שונה לחלוטין, ואף מסקנות אחרות הסיק ממנה. **שתי תשובות שונות לאותה בקשה:** הנה, כאשר נפטר משה רבינו, ניגשו בני ישראל אל יהושע וביקשו ממנו כי יברר במרומים את ההלכות שנשכחו. יהושע השיב להם "לא בשמים היא". חלפו שלש מאות שנה, וצאצאיהם פנו אל שמואל הנביא ושבנו וביקשו את אותה בקשה, והוא ענה להם "אלה המצוות - שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה". כלום לא זכרו אלו את שענה יהושע לאבותיהם? ואם אכן שכחו, מדוע היה על שמואל לענות להם בדרשה אחרת, בנוסח אחר, הלמאי לא השיב להם את תשובתו של יהושע - לא בשמים היא.

שתי שאלות שונות לפנינו, הוא אומר, וממילא גם שתי תשובות בעלות תוכן שונה. יהושע בן נון התבקש לברר בשמים את אשר שמע ונשתכח ממנו. הוא ענה להם, כי לאחר מתן תורה אין אפשרות לברר מאומה מדיני התורה על פי נבואה או על ידי אורים ותומים, כי אם מתוך התורה הקדושה עצמה, על ידי לימודה ודירושה. לאחר שלש מאות שנה עלתה בקשה חדשה לפני שמואל הנביא. לברר את הישנות אי אפשר. קבל, איפוא, מחדש את ההלכות הללו, הישר מן הבורא יתברך, ונקבל עלינו מחדש עולם של מצוות אלו. ענה להם שמואל, גם בקשה זאת אי אפשרי למלא, שנאמר "אלה המצוות - שאין נביא רשאי לחדש"; מאומה לא יתווסף על מה שניתן לנו בהר סיני (עיין בכתבי הגרי"ז, ולפי"ד מבוארים בדברי הרמב"ן הנ"ל, ועיי"ש שהעיר מדבי הרמב"ם הלכות יסודי התורה פרט ט' הלכה א', וע"ע "פני יהושע" מגילה ג/א).

קטע יומי מתוך הגליון השבועי "מאורות הדף היומי - לילדים"

מסכת תמורה דף י' שבת קדש ב' באדר

הילד שחפש את אביו

הִיָּה זֶה לִפְנֵי שָׁנִים רַבּוֹת מְאֹד. יָלַד בְּשֵׁם יִרְמְיָהוּ וְנָרְאָה מִהֶלֶךְ סְהַרְוּרִי וּמִבְּלָבֵל, תּוֹפֵס אֶת רֵאשׁוֹ בְּשֵׁתֵי יָדָיו, וְכָל מִי שֶׁהִתְבּוֹנֵן בּוֹ רָאָה שֶׁהוּא אֹבֵד עֲצוֹת. אָחִיו הַבְּכוֹר רָאָה אוֹתוֹ וְסָעַר וְשָׁאַל אוֹתוֹ: מֶה קָרָה?
- אוֹלֵי יֵשׁ לָךְ סוֹס לְתֵת לִי?
- סוֹס? לְשֵׁם מֶה?
- שְׂמַעוּ! לִפְנֵי קְשֵׁעַה נִפְרַדְנוּ מֵאָבִא, נִכּוֹן? הוּא הָיָה בְּדַרְכּוֹ לִירוּשָׁלַיִם כְּדֵי לְהַקְרִיב קָרְבָן חֲטָאת. לִפְנֵי דָקָה נִכְנַסְתִּי לְחֶצֶר וְרֵאִיתִי שֶׁהוּא שֹׂכֵחַ לְקַחַת אוֹתוֹ אֶת הַבְּהֵמָה שֶׁהוּא הַקֹּדֶשׁ לְקָרְבָן! צָרִיךְ לְדַהֵר עַל סוֹס יָחַד עִם הַבְּהֵמָה וּלְהַבִּיא אוֹתָהּ לְאָבִא!
- אֵתָהּ יָכוֹל לְהַרְגֵּעַ, חֲמוּד שְׁלֵי, אָמַר הָאֵח הַגָּדוֹל וְהַסְבִּיר: הַבְּהֵמָה שֶׁאָבִא הַקֹּדֶשׁ לְקָרְבָן הָיְתָה מְעַבְרָת, וְאָחִרִי שֶׁהָיָה הַמְלִיטָה הַהֲלָכָה אוֹמְרָת שֶׁבַעל הַקָּרְבָן יָכוֹל לְבַחֵר אִם לְהַקְרִיב לְקָרְבָן חֲטָאת אֶת הַבְּהֵמָה אוֹ אֶת וְלָדָה, וְאָבִא הַשְּׂאִיר אֶת הַבְּהֵמָה וְלָקַח אֶת וְלָדָה.

כל יום הילד שלך לומד, מוסיף ידיעות בתורה!

למנוי גליון לילדים חיגי: 1700-500-151 חודש היכרות חינם

לעילוי נשמת אמי מורתי מרת **חיה מאטיל בלוגרינד** ע"ה בת שרה ברכה וישראל מאיר ישרון הי"ד נלב"ע ג' באדר ב' תשכ"ז **תנצב"ה** הונצחה ע"י בנה ר' חיים דוד הי"ו

לעילוי נשמת הר"ר **אורי פייביש טאובר** ז"ל ב"ר אליעזר ז"ל נלב"ע ז' באדר ב' תש"ל **תנצב"ה** הונצח ע"י ידידיו **משפ' פרידר** שיחיו - גבעת שמואל

לעילוי נשמת הרב ר' **שמואל אליעזרי** זצ"ל ב"ר אליעזר ז"ל נלב"ע ג' באדר תשנ"א והרבנית מרת **בתיה אליעזרי** ע"ה ב"ר ישראל זאב הלוי איש הורוויץ זצ"ל נלב"ע ז' בניסן תשמ"ח **תנצב"ה** הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

